

PANORAMSKI POGLED

PASARIĆEV DOM I TELEVIZIJSKI TORANJ

STARI PASARIĆEV DOM, 1929.

toponimi u njihovoj okolici čuvaju uspomenu na boravak toga viteškog reda (Ivanečko polje, Ivanuševo brdo ili samo Ivanuš na kojem stoje ruševine utvrde Bele te potok Ivanščak na južnoj strani Ivanščice).

LIT.: *E. Laszowski*, Povjesne crtice o gradu Beli u županiji varaždinskoj, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, 7(1903/04). • *L. Dobronić*, Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj, Rad JAZU, 1984, 406. • *M. Kraš*, Prilozi povijesti Ivanca od prvoga pisanoga spomena 1396. do 1940. godine, u: Zbornik 600 godina Ivanca, Ivanec 1997. • *J. Belaj*, Bela – ivanovački burg na Ivanščici, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, 25(2008).

S. POLJAK I K. REGAN

Ivanščica, najviša (1060 m) i morfološki najistaknutija zagorska gora. Ime je povezano s viteškim redom ivanovaca, koji su od XIII. st. imali sjedište u utvrdi Bela (Pusta Bela) i u okolici svoje posjede. Pruža se od doline Očure, koja ju razdvaja od Strahinjšćice, do doline Bednje kao granice prema Ravnogorskome podgorju i Klenovničkome pobrđu na sjeveru, te Varaždinsko-topličkome pobrđu na zapadu. Duž osi istok–zapad duga je 27 km, a u smjeru sjever–jug široka do 10 km. Složena geološka građa i struktura odrazila se na raznoliki reljef. Na sjevernim padinama otkrivene su paleozojske metamorfne stijene za koje se pretpostavlja da u dubini čine jezgru gore. Prevladavaju trijaski dolomiti, vapnenci, lapori, pješčenjaci, siliti i šejlovi. Uz njih se vezuje pojava cinkove, olovne, manganove te željezne rude, koja se prije 200–300 godina talila u pećima između Ivanca i Lepoglave (dolina Željeznice, okolica Prigorca). Unutar tih naslaga mjestimice izbijaju trijaski bazalti i kredna magmatsko-sedimentna formacija (pješčenjaci, siliti, šejlovi, rošnjaci, dijabazi, bazalti, vulkanske breče i piroklastiti). Poznata je kao »ofiolitski melanž«, a u vezi je s kolizijom između kontinentalne i oceanske kore što svjedoči o značajnim geoloških zbivanjima. Niži dijelovi prekriveni su mladim miocenskim i pliocenskim vapnencima i klastitima. U njima su u sjevernome i južnome podnožju nađene naslage smeđega ugljena i lignita, koji se eksploatirao oko Ivanca i Golubovca. Kraj Lepoglave je poznati geolokalitet → Gaveznic–Kameni vrh, fosilni vulkan star 22 milijuna godina s nalazištem poludragoga kamena ahata. Gorsko područje je izdignuto je i snažno razlomljeno duž brojnih rasjeda. Posljedica je dinamičan reljef razdijeljen dubokim dolinama oblikovanim duž tektonskih lomova. Izvori i potoci su brojni zahvaljujući podlozi od dominantnih nepropusnih naslaga. Strma brda bila su idealne lokacije za gradnju utvrda (Bela, Grebengrad, Grebengrad Mlaka, Ivanovec, Oštrc, Lobar, Belec, Milengrad). Istočno od Belskoga dola Ivanščica je niža, a čine ju skupine brda, niz Čevo (562 m) – Goričica – Pšenac i skupina Velikoga Lubenjaka (590 m). Prema zapadu visine rastu, a izdvajaju se skupina Hama (678 m) i niz Mindžalovec – Mrzljak – Gradinovec (786 m) – Mala Ivanščica. Središnji greben je najviši (1060 m). Zaravnjena je tjemena, strmih sjevernih i južnih padina, a prema zapadu se nastavlja i stepeničasto spušta u sjevernome nizu Veliko Kalce (727 m) – Vilinska špica – Koprivnjak i južnome nizu Belige (774) – Oštrc – Brišće, koji je dubokom dolinom Reke odvojen od skupine Pokojca (578 m). Ta dva niza razdvojena su tektonski uvjetovanom i u mekšim miocenskim naslagama erozijsko-dezajzijski oblikovanom golubovečkom udolinom. Padine svih nizova ispresijecane su gustom mrežom dubokih dolina i jaruga duž padina

kjih su aktivni padinski procesi spiranja i jaruženja uz lokalnu pojavu klizišta. Duž sjeverne i južne padine oblikovane su prostrane predorske stepenice koje su gusto naseljene i gospodarski iskorištene, dok su viši predjeli prekriveni šumama bukve, hrasta kitnjaka i graba. Najveća naselja su Ivanec i Lepoglava, odakle vode i glavne planinarske staze prema najvišem vrhu. Ivanščica je jedno od najstarijih odredišta hrvatskih planinara. Drvena piramida na vrhu podignuta je 1893, a 1929. izgrađen je i dom, nazvan Pasarićevim domom, te nova željezna piramida. Dom je srušen u Drugome svjetskom ratu te ponovno izgrađen 1951. Na istočnome dijelu od 1963. postupno se razvija planinarsko naselje Grebengrad. S južne strane Ivanščice planinarske su kuće Belecgrad (1999), Majer (1990) između Lobora i Oštrcgrada, te Lujčekova hiža (1977) iznad Budinščine.

N. BUZJAK

Ivanje, spomendan sv. Ivana Krstitelja koji se slavi 24. VI; poklapa se s ljetnim solsticijem. Uza nj vezuje se skup običaja utemeljenih na prastarome agrarnom vjerovanju u osiguravanje zdravlja ljudi i domaćih životinja te pospješivanje rasta usjeva. U Hrvatskome zagorju ti se običaji i danas njeguju: rano ujutro iznosi se slama iz staje te se stavlja oko voćaka ili oko debljih grana krošnje, da bi bolje rodile. Također, uz Ivanje se vezuje i branje određenoga cvijeća i bilja. Brala se paprat, bijeli luk, a grančice ili svežnjići stavljeni su se na svinjac jer se vjerovalo da to donosi sreću. Paprat se stavljala pod jastuk da bi se osigurao miran san kroz cijelu godinu. Ivančice su se stavljele u pukotine kuće izvana, po jedna za svakoga ukućana: čiji bi svijet najviše uvenuio, taj bi, vjerovalo se, prvi umro. U pojedinim zagorskim mjestima (Ivanić Miljanski, Pristava, Podgora, Glogovec) i danas se uoči spomendana sv. Ivana Krstitelja navečer pali obredna vatra, ivanjski krijes. Krijes je osvijetljavao najkraću noć u godini, a gasio se idući dan u ranim jutarnjim satima. Visina krijesa se razlikovala, a pojedina su se sela i natjecala tko će napraviti veći krijes i s čijega će krijega dopirati veće svjetlo. Uz vatru, koja je imala magijsko značenje, pjevale su se tradicionalne zagorske pjesme, a mladi su se zabavljali uz pjesmu i ples, preskakujući vatru. Vjerovalo se da brani sela, polja, stoku i ljude od štetnih utjecaja, zlih sila i nepogoda; stoka se sutradan gonila preko zgarišta radi zaštite od bolesti. Na samo Ivanje momci su odlazili u »šibanje«: sa šibama u rukama ulazili su u kuće u kojima je bilo mladih djevojaka. Šibom su dodirivali one djevojke koje su im se sviđale, a one su ih zauzvrat darivale jabukom. Ti pohodi bili su i stanoviti momački »zagledi«, tj. izabiranje djevojke s kojom će se oženiti. Također, za Ivanje vinograd se drugi put okopava, veže, plijevi i prska, a poslije se samo prska i odstranjuju mladice.

J. LUKEC I A. PAUN-GADŽA

Ivanjek, Mirko, književnik i kulturni djelatnik (Slivonja Jarek kraj Krapinskih Toplica, 2. VII. 1950). Osnovnu školu pohađao je u Krapinskim Toplicama, a gimnaziju u Zagrebu, gdje je i studirao teologiju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu. God. 1980. diplomirao je sociologiju i jugoslavenske jezike i književnosti na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, a 1987. stekao je zvanje bibliotekara. Od 1979. do 1995. radio je u NSK-u, a kao voditelj Depozitarnoga odjela (1980–95) u dvorcu Stubički Golubovec u Donjoj Stubici 1989. osnovao je Kajkavianu – društvo za prikupljanje, čuvanje i promicanje hrvatske kajkavske baštine te bio njezinim dugogodišnjim predsjednikom (1993–2004). Od 1995. do umirovljenja 2015. radio je kao knjižničar i profesor hrvatskoga jezika u Prigorju Brdovečkome. Od studentskih dana bavi se nakladničkom djelatnošću; jedan je od pokretača časopisa *Povjerenje*, *Dlan* i *Hrvatsko zagorje*. Bio je glavni urednik časopisa *Spectrum* (1971–74). Stručne tekstove iz hrvatsko-kajkavske književne baštine, pjesme, pripovijetke, dramske tekstove, te osvrte i prikaze književnih djela suvremene kajkavske produkcije objavljuje u različitim časopisima i tjednicima (*Spectrum*, *Zagorski tjednik*, *Gazophylacium*, *Glas Koncila*, *Gupčeva lipa*, *Hrvatsko zagorje*, *Kana* i dr.).

Autor je elaborata *Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Dvorac Golubovec*, *Zbirka Kajkaviane*. Jedan je od autora izložbe *Tragom*

hrvatsko-kajkavske pisane i tiskane riječi (dvorac Stubički Golubovec, Donja Stubica, 22. XII. 1989 – 3. IX. 1990) i prigodnih kataloga *Vodič kroz izložbu* (s A. Jembrihom i I. Cesarcem, 1989) i *Katalog izložbe* (1990), te njezinih postava u Varaždinu, Ljubljani i Buzetu. Suautor je izložbi *Kajkaviana Croatica – Hrvatska kajkavska riječ* (Muzej za umjetnost i obrt, 4–30. VI. 1996), *Dvorci i perivoji stubičkoga kraja* (dvorac Stubički Golubovec, Donja Stubica, 1990), *Krapinske Toplice kroz povijest* (predvorje Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Krapinske Toplice, 1991), *Zrinski i Frankopani* (u više hrvatskih gradova), *Vienac Zagrebu, Svete sličice – kinč osebujni, Kajkavska karikatura* i dr. Sudionik je mnogobrojnih stručnih i znanstvenih skupova vezanih uz tematiku kajkavske kulturne baštine. Objavio je roman biblijske inspiracije *Vrata* (2004), zbirke pripovijedaka *Čuvari blaga* (2006) i *Put svjetlosti: palimpsest* (2009), meditativne zapise *Postajama križnoga puta* (2012), te poetske meditacije *Kad budeš prolazio* (2013), u kojima promišlja o životu, kategorijama lije-poga, dobroga i istinitoga, a molitvenim karakterom pjesama približava se duhovnoj poeziji, kao i u zbirci stihova *Hvatanje koraka* (2020). Autor je tekstova za vodiče *Zagorje: hodočasnički turizam* (2010) i *Marijanski hodočasnički put: hodočasnički vodič* (2011). Romansirana biografija o biskupu Careviću *Veliki petak 1945.* doživjela je već tri izdanja (2018, 2020, 2022).

R.

Iveković, Ćiril Metod, arhitekt, konzervator i arheolog (Klanjec, 1. VI. 1864 – Zagreb, 16. VIII. 1933). Nakon pučke škole u Klanjcu, polazio realnu gimnaziju u Varaždinu i Zagrebu, a 1884. završio Višu obrtnu školu u Beču. U Zagrebu radio u atelijeru H. Bolléa na restauraciji katedrale i nadzirao gradnju crkve sv. Ćirila i Metoda na Gornjem gradu. U Beču 1886. upisao studij arhitekture na Akademiji likovnih umjetnosti, gdje je učio kod profesorâ Karla von Hasenauera, Hermanna Helmera i Ferdinanda Fellnera. Projektirao je osnovnu školu u Klanjcu (1887) i portal dvorca Vranyczany u Oroslavju (1888), a 1889. radio je u Hasenauerovu atelijeru na projektima bečkoga Carskog dvora i Dvorskoga muzeja. Od 1890. do 1896. djelovao je kao samostalni arhitekt kod bosanskohercegovačke Zemaljske vlade; projektirao je čitaonicu u Banja Luci (1890), zgradu Mirovinske zaklade u Sarajevu (1892), Gradsku vijećnicu u Brčkome (1893) i Medresu u Travniku (1895) te obnovio Alipašinu džamiju u Sarajevu (1892). U Sarajevu je od 1892. do 1895. gradio svoje antologijsko djelo, Gradsku vijećnicu, u duhu islamske arhitekture. Od 1896. do 1922. bio je arhitekt za bogoštovne zgrade i građevinski savjetnik u Zadru. Tada je razvio raznoliku djelatnost: radio je na projektima i gradnji župnih crkava u Vrgorcu, Prološcu, Drnišu, Škabrnji, Ričicama, Kominu, Klisu, Zagvozdu te na otocima Hvaru, Korčuli, Pagu; projektirao je Biskupovu palaču u Splitu, osnovnu školu u Preku na otoku Ugljanu, sudske zgrade u Trogiru, Imotskome i Visu; gradio je obiteljsku vilu u Arbanasima (1899) te, u duhu *Gesamtkunstwerka*, vilu Nardelli u Trstenome (1908–12).

Od 1897. bio je član Hrvatskoga starinarskog društva, od 1898. Arheološkoga instituta u Beču, a od 1899. dopisni član bečke Središnje komisije za proučavanje i održavanje povijesnih i umjetničkih spomenika. Djelujući kao konzervator pod njezinim nadzorom te surađujući na terenu s Aloisom Riegлом i Maxom Dvořákom, primjenjivao je suvremena načela onodobne bečke konzervatorske škole. Sudjelovao je pri obnovi katedrale sv. Tripuna u Kotoru (1898–1907), izradio projekte za obnovu crkve sv. Ivana Krstitelja (1900–03) i katedrale u Trogiru (1903–09), projektirao i proveo konzervatorske zahvate na crkvi sv. Krševana (1906–14), katedrali sv. Stošije i krstionici u Zadru (1908) te na loži u Hvaru (1910).

ĆIRIL METOD IVEKOVIĆ

